

Спіс выкарыстаных крыніц

1. Егошина, Н. Б. Студенческий сленг как объект лингвистики / Н. Б. Егошина // Известия высших учебных заведений. Серия «Гуманитарные науки». – 2017. – Том 8 (4). – С. 319–323.
2. Кудинова, Н. А. Функциональный аспект языка молодежной субкультуры начала XXI века: дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.01 / Н. А. Кудинова. – Курск, 2010. – 184 с.
3. Морозова, И. О. Англицизмы в современном русском студенческом сленге (сопоставительное исследование на материале английского и русского языков): дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.20 / И. О. Морозова. – Пятигорск, 2006. – 215 с.
4. Савилова, С. Л. Студенческий жаргон как компонент формирования речевой компетенции студентов-билингвов (иноязычная лексика) / С. Л. Савилова // Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований. – 2015. – № 4–5. – С. 739–741.
5. Глеужанова, А. К. Особенности студенческого жаргона / А. К. Глеужанова // Филология и лингвистика в современном обществе: сборник научных трудов. – М.: Буки-Веди, 2014. – С. 114–118.
6. Тлумачальны слоўнік беларускай мовы. Т. 2. Г–К / Рэд. тома А. Я. Баханькоў. – Мінск: Выд-ва “Беларуская савецкая энцыклапедыя” імя Петруся Броўкі, 1978. – 768 с.

УДК 811.161.3:372.881.1:398

РЭГІЯНАЛЬНЫ ФАЛЬКЛОР ЯК КРЫНІЦА ФАКТЫЧНАГА МАТЭРЫЯЛУ ПРЫ ВЫВУЧЭННІ БЕЛАРУСКАЙ МОВЫ

Хазанова К. Л., канд. філал. наук, дацэнт
Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Ф.Скарыны
Гомель, Рэспубліка Беларусь

Анатацыя: у артыкуле разглядаюцца асаблівасці выкарыстання адзінак рэгіянальнага фальклору ў якасці фактычнага матэрыялу пры выкладанні філалагічных дысцыплін. Вызначаецца мэтазгоднасць звароту да фальклору, прыводзяцца некаторыя прыклады

выкарыстання прыказак, прымавак і загадак пры вывучэнні асобных раздзелаў беларускага мовазнаўства.

Ключавыя словы: фальклор, мовазнаўства, фактычны матэрыял, прыказка, прымаўка, загадка.

REGIONAL FOLKLORE AS A SOURCE OF FACTUAL MATERIAL IN STUDYING THE BELARUSIAN LANGUAGE

Khazanava K. L., ass. professor, Ph.D (in Philology)

*Francisk Skorina Gomel State University
Republic of Belarus*

Summary: the article research the features of using of the units of regional folklore as factual material in teaching philological disciplines. The expediency of appeal to folklore is determined, some examples of the use of proverbs, sayings and riddles in the study of certain sections of Belarusian linguistics are given.

Keywords: folklore, linguistics, factual material, proverb, saying, riddle.

Вусная народная творчасць з'яўляецца скарбніцай народнай культуры і мудрасці, сабранай і правераанай на якасць і трываласць на працягу стагоддзяў. Народная мудрасць і гістарычныя моўныя з'явы, адлюстраваныя ў фальклоры, надзяляюць адзінкі вуснай народнай творчасці вялікім патэнцыялам для выбару іх у якасці фактычнага матэрыялу. Нагадаем, што “пры выкладанні мовазнаўчых дысцыплін элементы вуснай народнай творчасці надзвычай прымяняльныя. У беларускім фальклоры адшукваецца фактычны матэрыял для вывучэння адзінак усіх узроўняў мовы” [1, с. 41].

Асобнай увагі заслугоўвае пры гэтым фальклор пэўнага канкрэтнага рэгіёну, вывучэнне і даследаванне якога не толькі неабходна для больш поўнага і паглыбленага этналінгвістычнага аналізу нацыянальнага фальклору ў цэлым, але і для фарміравання і выхавання культуры малой радзімы.

Кожны рэгіён Беларусі мае непаўторную і самабытную фальклорную спадчыну, у якой выяўляюцца лакальныя, рэгіянальныя і агульнанацыянальныя рысы. Не з'яўляецца выключэннем і фальклор Гомельшчыны, які часта становіцца аб'ектам даследчыцкай увагі [2, 3, 4, 5].

Гомельшчына знаходзіцца на тэрыторыі беларуска-расійска-ўкраінскага пагранічча. Значная колькасць адзінак вуснай народнай творчасці традыцыйна штогод выяўляецца на працягу фальклорных і дыялекталагічных практык студэнтаў філалагічнага факультэта Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Ф. Скарыны і складае фальклорны архіў нашай вуну, які стаў крыніцай прыведзенага тут матэрыялу.

Лакалізацыя Гомельскай вобласці стварыла ўмовы для лінгвістычнай інтэрферэнцыі рэгіянальных фальклорных твораў, што выяўляецца ва ўзаемадзейні моўных сістэм.

У фальклоры, выяўленым на Гомельшчыне, знаходзім шматлікія прыклады моўнай інтэрферэнцыі, абумоўленай рэгіянальным білінгвізмам, у першую чаргу – беларуска-рускім, а таксама “вынікамі працяглага гістарычнага развіцця ўсходнеславянскіх гаворак на базе праславянскай прамовы, агульнага продку для сучасных славянскіх гаворак” [2, с. 207].

Так, у некаторых загадках Гомельшчыны фіксуюцца моўныя адзінкі, якія ў літаратурнай беларускай мове з’яўляюцца ўстарэлымі: *Все паны поскидали кафтаны, один пан не снял кафтан* (ель); *Ляжыць калода сярод балота: не гніе, не сохне* (язык у роце).

Ад розных гістарычных перыядаў развіцця беларускай мовы захаваліся ў фальклоры Гомельшчыны асобныя граматычныя формы. Напрыклад, разнастайнасць праяўляюць канчаткі формы трэцяй асобы адзіночнага ліку дзеясловаў цяперашняга і будучага простага часу. З гістарычнага пункту погляду, названая форма спрадвечна мела на канцы *-ть*. З часам у беларускай мове дзеясловы І спражэння згубілі канцавы зычны і ў сучаснай беларускай літаратурнай мове ўжываюцца без *-ць* (па паходжанні з *-ть*). Між тым, фальклорны матэрыял загадак, адзначаных на Гомельшчыне, паказвае захаванне ў гаворках старажытных формаў: *Без рук, без ног, а поўзаець* (вужака); *Ляціць конь заморскі, іржэць ён па-польску; хто яго заб’ець, сваю кроў пральець* (камар).

Загадкі, зафіксаваныя на Гомельшчыне, можна выкарыстаць і як фактычны матэрыял для вывучэння розных прыметнікавых формаў і азначальных канструкцый [4]. Тут і ўтварэнне дэмінутыўных формаў: *Сіпенькая шубка ўвесь мір накрыла* (неба); *Маленькая, сухенькая, а ўсіх адзявае* (лён). І выкарыстанне ўсечаных, або сцягнутых, формаў прыметніка: *Красна, ды не дзеўка, зелена, а не*

дубрава (морква); *Чарна*, як жук, *зелена*, як лук, *верціца*, як бес, *повяртаецца ў лес* (сарока). І азначэнні, выражаныя адноснымі прыметнікамі: *Носік стальны*, *хвосцік льяны* *скрозь палатно ходзіць* (іголка); *У лілавым кусце мядзведзь равець* (цымбалы).

Ёсць у загадках фактычны матэрыял для вывучэння прыдаткаў. Гэты граматычны спосаб выражэння значэнняў мае значны стылістычны зарад, які дае мове твора эмацыянальнасць і экспрэсіўнасць: *Сарока-белабока да хаты прыляцела, у парозе села, з-за мяжы і з усёй краіны прынесла навіны* (газета).

Магчымасці візуалізацыі сінтаксічнага багацця беларускай мовы закладзены ў прыказках і прымаўках Гомельшчыны. Неабходна заўважыць, што сярод парэмій сустракаюцца разнастайныя канструкцыі простых сказаў: *У няўмелага рукі не баляць*; *Юр'ева раса лучшэ аўса*; *Нашы сябры – на ўсёй зямлі*.

Будова складаных сказаў таксама частая ў прыказках і прымаўках Гомельшчыны. Выдзяляюцца складаназлучаныя сказы розных тыпаў з некаторай перавагай складаназлучаных сказаў з супраціўнымі злучнікамі: *Вырас да неба, а дурны, як трэба*; *Дыплом мае, а справай не ўладае*; *Навука хлеба не просіць, а хлеб дае*. Часта сустракаюцца ў парэміях канструкцыі складаназалежных сказаў: *Да чаго не дойдзеш, тое ў кніжцы знойдзеш*; *Хто аб усім пытае, той многа знае*.

Адшукваюцца таксама бяззлучнікавыя сказы: *Мокры май – жыту будзе ўраджай*; *Багатаму ішакда карабля, беднаму – кастыля*.

І натуральна, што багацце народнай мудрасці, замацаванай у прыказкавых выслоўях, не магло пакінуць па-за ўвагай структуру складаных сказаў з рознымі відамі сувязі: *Не кажы “вучыўся”, а кажы, што пазнаў*; *Новага добрага не дзічыся, а што не ведаеш – вучыся*.

Такім чынам, рэгіянальны фальклор прапануе багаты і разнастайны фактычны матэрыял для вывучэння і выкладання розных раздзелаў мовазнаўства і розных філалагічных дысцыплін. Выкарыстанне адзінак розных жанраў рэгіянальнага фальклору спрыяе выхаванню павагі і любові да роднай мовы, да культуры народа, да Радзімы.

Спіс выкарыстаных крыніц

1. Хазанова, К. Л. Навошта прымяняць фальклор пры выкладанні мовазнаўчых дысцыплін / К. Л. Хазанова // *Аксиологическое изме-*

рение образа жизни современной молодежи : материалы международной научно-практической online-конференции, Витебск, 6 декабря 2019 г. / Витеб. гос. ун-т ; редкол.: М. А. Слемнев (гл. ред.) [и др.]. – Витебск: ВГУ имени П. М. Машерова, 2019. – С. 41–43.

2. Хазанава, К. Л. Славянскі сінкрэтызм у мове фальклору Гомельшчыны / К. Л. Хазанава // Ценностные ориентации и историческое сознание населения белорусско-российского приграничья: материалы международной научно-практической заочной конференции, Витебск, 2 февраля 2017 г. / Витеб. гос. ун-т; редкол.: И. М. Прищепа [и др.]. – Витебск: ВГУ имени П. М. Машерова, 2017. – С. 206–209.

3. Хазанава, К. Л. Вобразны паралелізм у фальклору Гомельшчыны / К. Л. Хазанава // Известия Гомельского государственного университета имени Ф.Скорины. – 2017. – № 1 (100). Гуманитарные науки. – С. 123–127.

4. Хазанава, К. Л. Стылістыка азначальных канструкцый у загадках Гомельшчыны / К. Л. Хазанава // Известия Гомельского государственного университета имени Ф. Скорины. – 2022. – № 1 (130). Гуманитарные науки. – С. 159–162.

5. Хазанава, К. Л. Фігуры паўтору ў мове народных прыпевак Гомельшчыны / К. Л. Хазанава // Пытанні мастацтвазнаўства, этналогіі і фалькларыстыкі. Вып. 31 / Цэнтр даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі; навук. рэд. А. І. Лакотка. – Мінск: Права і эканоміка, 2022. – С. 402–411.

УДК 811.161/3'367.4-26'04.16

**ДАДАНЫЯ ДАПАЎНЯЛЬНЫЯ СКАЗЫ
Ў СТАРАБЕЛАРУСКАЙ МОВЕ
(НА МАТЭРЫЯЛЕ “АПОВЕСЦІ АБ БАВЕ”)**

Ярмоленка Э. В., канд. філал. навук, в.н.с.

*Цэнтр даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры
НАН Беларусі
Мінск, Рэспубліка Беларусь*

Анатацыя: у артыкуле разглядаецца функцыянаванне даданых дапаўняльных сказаў у “Аповесці аб Баве” (каля 1580 г.). Увага